1919 (ATA), men icke heller vid detta tillfälle har inskriften på medeltidsklockan noterats: »Kyrkklocka, mindre, utan ornering. Av äldre form.» Det var M. Åmark, som vid besök i Mofalla år 1927 först uppmärksammade, att lillklockan bar en inskription. (M. Åmark, *Medeltida kyrkklockor* i: *Skara stift i ord och bild*, 1949, s. 175, *Sveriges medeltida kyrkklockor*, 1960, s. 233).

Malm. Höjd 39–50 cm, diameter 40 cm. Den nuvarande kläppen är ny; en gammal kläpp förvaras i klockstapeln. Klockans form erinrar om den ålderdomliga klockans i Fivlereds kyrka (se s. 471). Kroppens överdel är låg och slagringen förhållandevis hög. Brädden är plan, 3–4 cm tjock. Kroppen, som är slät med glättad yta, har två skriftband, det övre 3 cm, det nedre 3,5 cm brett. Inskriften befinner sig i det nedre bandet (på den del av klockan, som nu vetter mot väster), medan det övre är tomt. På slagringen finnas fyra likarmade, korsade kors, ett för varje väderstreck. Dessa korsfigurer äro liksom de ca 3 cm höga skrifttecknen gjutna. Samtliga framträda i mycket låg relief och äro tämligen svåra att urskilja. Skrifttecknen ha det utseende som detaljen å fig. 340 visar. Av M. Åmark (a.a. 1960) ha de uppfattats som runor: »Ehuru runristaren varit föga runkunnig, synes dock hans ristning kunna ge en mening om den läses **akla**», d.v.s. samma ord med magisk innebörd som Salebyklockans **agla**. Åmarks detaljfoto (a.a. 1960, pl. 61: B) är i retuscheringen ofullständigt. Tecknen erinra nämligen i verkligheten om retrograda **u**-runor, och inskriften, som icke ger språklig mening, kan närmast betecknas som en s. k. »förvirrad inskrift» (termen lånad från numismatisk nomenklatur; se härom *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* 5, 1960, sp. 146f.). Ristaren har velat sätta en inskrift med runor i bandet efter mönster från andra kyrkklockor, men han har saknat kunskap om runalfabetet.

En liknande inskrift förekommer på kyrkklockan i Fivlered (se s. 471). Möjligen ha de båda klockorna enligt M. Åmark samme upphovsman. Båda äro av primitiv typ och härstamma troligen från tiden omkring 1200. De äro därmed på det hela taget äldre än de bevarade runklockorna.

219. Tibro köping (Kyrkefalla sn), kyrkan

Pl. 170, 171

Litteratur: M. F. Arendt, Anteckning (i avskrift) i maj 1819 (VFA); Kyrkoinventarium 1829, 1919 (ATA); C. J. Ljungström, Åhs och Wedens härader (1865), s. 97; O. v. Friesen, Anteckningar $^{9}/_{1}$ 1931 (i: Anteckn.bok 9, s. 227f., UUB); H. Jungner, Anteckningar $^{12}/_{7}$ 1937 (ATA); Handlingar 1940 i ATA (ang. ny kläpp); M. Åmark, Medeltida kyrkklockor (i: Skara stift i ord och bild, 1949), s. 174, Sveriges medeltida kyrkklockor (1960), s. 13, 224f.

Äldre avbildningar: S. Welin, avdrag av runinskriften (VFA), foto (VFA); Åmark a.a. 1960.

I Tibro kyrkas torn hänga två klockor, av vilka den ena, lillklockan, bär runinskrift.

Den nuvarande kyrkan byggdes 1838. På 1890-talet skedde en ombyggnad av tornets överdel, som bl. a. försågs med ny spira. Den nya kyrkan ersatte en liten romansk kyrka, nu riven, som år 1671 hade det utseende som J. Hartlings teckning i J. Peringskiölds *Monumenta* 9 visar (fig. 341). På bilden står väster om kyrkan en klockstapel, där runklockan alltså har hängt. År 1735 har kyrkan sedan, enligt kyrkoinventariet 1829, »blifvit tillbyggd på östra gaflen». Samma kyrkoinventarium nämner kyrkans »tornklockor, af hwilka den ena har följande rune-inskrift». Benämningen »tornklockor» torde ej få tagas bokstavligt. Den är ett gängse uttryck, vare sig klockorna hänga i ett egentligt kyrktorn, i en klockstapel eller i en överbyggnad till kyrkogårdsporten, ibland brukad som klockrum. Den säger alltså ingenting om placeringen 1829.

Malm. Höjd 65–78 cm, diameter 67 cm. Kläppen är ny, men den gamla, 62 cm lång, finns i behåll och förvaras i kyrkan. Till formen liknar klockan de runristade i Saleby, Flakeberg, Älvsered (Vg 210, 221, 253) och Burseryd (Sm 49). Den har sällsynt vackra proportioner och är ett mycket välgjort arbete. Den kullriga överdelen övergår direkt i platten, på vilken den förhållandevis lilla kronan med sina sex upprättstående öron är fästad. Slagringen har horisontell brädd, 5,5 cm tjock. Kroppen är slät med två skriftband, ett övre på själva den kullriga överdelen, ett nedre 11 cm ovanför slagringens underkant. Det övre är 5 cm brett och saknar inskrift. Det nedre, likaledes 5 cm brett, fylles helt av en gjuten runinskrift, där runornas höjd bestämmes av bandets bredd. Inskriften, som är retrograd, har varit djupt och tydligt ristad i gjutformen. Övrig dekor saknas.

Fig. 341. Kyrkefalla kyrka efter teckning av J. Hartling 1671 i Peringskiölds Monumenta.

Inskrift:

+ **gesus guþ skialdolfor : han gøt mik : ok mahnnus : ok bion : skar mik : provastar han**
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

»Jesus. Gud. Sköldulv, han göt mig, och Magnus. Och Björn skar mig; prost (är) han.»

Till läsningen: Samma likarmade kors med schatteringar, placerat vid runbandets överkant, inleder och avslutar inskriften. 1 **g** är tydligt stungen. Punkten i 2 **e** är något högt placerad. 3 **s** har liksom inskriftens övriga **s**-runor traditionell form; 9 **s** har dock kort överdel. 6 **g** är stungen, däremot icke 11 **i**. 12 **a** har liksom inskriftens övriga **a**-runor ensidig bst. Bst i 13 **l** har en punktformig avslutning. 14 **d** har ensidig bst och är stungen med en liten punkt mellan hst och bst. 15 **o** har liksom 18 **o** och 29 **o** ensidiga bistavar riktade snett nedåt höger (på klockan). 16 **l** har skadad bst. I 19 **r** ansluter bst på mitten till hst liksom i alla inskriftens **r**-runor. Bst i 22 **n** har punktformig avslutning. 23 **g** är tydligt stungen. 24 **ø** har dubbelsidiga bistavar med samma riktning snett nedåt höger som **o**-runorna. 25 **t** har ensidig bst. 34 **n** är tydlig; bistaven har ingen punktformig avslutning. I 35 **n** är bst ojämn; möjligen har den punktformig avslutning. 41 **i** har på mitten en ojämn utvidgning, ej avsiktlig. Bst i 43 **n** avslutas med en kraftig punkt. 51 **p** är stungen i båda bistavarna. 54 **v** är punkterad mellan hst och den övre bst; nedre bst når ej upp till ramlinjen. 57 **t** har mitt på hst en kraftig urgröpning, som av M. Åmark har uppfattats som en urfallen punkt (**d**); runan bör uppfattas som **t**, allra helst som inskriftens enda **d**-runa (14) är stungen mellan hst och bst, ej mitt på hst. R. 58 är bind-runa **a͡r**. 61 **n** är utan punkt.

Den första uppteckningen av runorna finns i kyrkoinventariet 1829. Den är välgjord med få avvikelser från ovanstående: 2 **i**, 41 **e**, 58 **r**. — Varken J. G. Liljegren eller K. Torin har registrerat inskriften. — I O. v. Friesens anteckningar förekommer en notis den $^{9}/_{1}$ 1931, »meddel. av dr Åmark», angående klockan, som huvudsakligen innehåller mått samt en uppteckning av runorna. Huruvida uppteckningen grundar sig på foto eller enbart på Åmarks läsning framgår icke. Någon avklappning av inskriften gjordes tydligen icke vid Åmarks undersökning. Någon okulärbesiktning av originalet har för v. Friesens vidkommande icke skett. v. Friesen: Sk efter 12 **a**. Följande runor uppfattas synbarligen som stungna i bistavarnas ändar: 13 **l**, 22 **n**, 35 **n** (med tvekan), 43 **n**. — Jungner: 13 **l** utan punkt; detsamma gäller 22 **n**, 35 **n**, 43 **n**; 54 **f**. — Åmark (a. a. 1960) betecknar r. 33 med **g**, r. 42 som **ø** och r. 57 som **d**.

Det är mycket tveksamt, om man bör uppfatta den punktformiga avslutningen av bistavarna i 13 **I**, 22 **n**, 35 **n** och 43 **n** som en stingning. I varje fall är en sådan icke konsekvent genomförd.

På ett par punkter är inskriften en smula oklart formulerad. Mot ovannämnda tolkning, som innebär, att klockan har gjutits av två män, Sköldulv och Magnus, samt att församlingens prost, Björn, har skurit inskriften i gjutformen, torde inga formella hinder kunna resas. Men en viss osäkerhet förefinnes dock beträffande Magnus' medverkan i klockans tillkomst på grund av namnets ställning i satsen. Har Magnus verkligen varit gjutare, eller kan han möjligen ha varit ristare tillsammans med Björn? Båda predikatsverben ha singularform. Skulle *Magnus* samordnas med *Biorn* hade man väntat sig en pluralform *skaru* — så som även v. Friesen påpekat, se nedan. Om däremot namnet Magnus står samordnat med *Skialdulfʀ*, ehuru i syntaktisk ställning efter *gøt*, är singularformen naturlig. Mig förefaller det också mest sannolikt, att arbetet med den krävande gjutningen har utförts av två personer, medan inristningen i gjutformen ombesörjts av en. Likaså är det mest troligt, att *Biorn* är prosten, fastän icke heller detta klart utsäges. Att prosten skulle figurera i inskriften med endast titel men icke namn strider mot den praxis man känner från andra klockinskrifter. Jag finner det riktigast att uppfatta runföljden 51–61 som en självständig sats med utelämnat predikat. Ljungströms översättning av **skar mik** med »skärade mig» (*Åhs och Wedens härader*, 1865, s. 97 not 1) grundar sig på felaktig härledning av verbformen och kan därför lämnas åsido.

Ingen tolkning finns noterad hos v. Friesen. Muntligen har han diskuterat inskriften med Åmark, vilket framgår av den sistnämndes resonemang (*Sveriges medeltida kyrkklockor*, 1960, s. 224 f.) »Professor von Friesen ansåg denna Kyrkefallaklocka vara en mycket märklig klocka. ... Av runologiska skäl ansåg han sig böra datera den till 1200-talet, dock senare än Saleby-klockan från 1228. Uttrycket 'Skjaldolf han göt mig' förklarade han vara god västgötska. ... Runornas form påminner om dem på en dopfunt i Burseryd [Sm 50]. ... Inskriftens innehåll ville von Friesen tolka sålunda: 'Jesus, Guds son, hjälp oss! Skjaldolf och Magnus göto mig, och Björn skar mig. Prosten han lät gjuta mig.' Om icke Magnus varit en av gjutarna borde det, ansåg von Friesen, ha stått *skaru mik*. Man kunde också möjligen tänka sig, att Björn och prosten varit samme person.» Mats Åmarks eget huvudförslag lyder: »Jesus Gud! Skjaldolf han göt mig och Magnus och Björn skar mig. Prosten han (lät gjuta mig).» Om Magnus' insats vid tillverkningen har han där icke klart uttryckt sin mening.

Mansnamnet *Skialdulfʀ* möter oss här för första gången i runskrift. Från Island är det känt som namn på ett par landnamsmän. I medeltida norska källor äro beläggen talrika. Från svenskt område finnas några få medeltida tillägg. I Danmark är namnet okänt. Namnets förled är vanlig i fvn. namnskick, t. ex. *Skialdbiorn*, *Skialdelfr*, *Skialdvǫr*. — *Magnus* är ett mycket vanligt namn under medeltiden liksom även *Biorn*.

Klockgjutaren Sköldulv och hans medarbetare Magnus ha icke signerat något annat arbete, men det är tänkbart, att båda eller någon av dem är mästare jämväl till den berömda Salebyklockan (Vg 210) från år 1228, möjligen även till runklockan i Burseryd (Sm 49) med årtalet 1238. Burserydsinskriftens avslutning *Bero scripsit* svarar också väl mot **bion : skar mik**. Tibroklockans tillkomsttid skulle i så fall vara 1200-talets andra fjärdedel eller mitt. Klockan i Tibro bör nämligen enligt Åmark vara något yngre än Saleby- och Burserydsklockorna. Varken runologiska eller konsthistoriska skäl tala emot en så tidig datering. Liksom 1200-talsklockorna i Saleby och Burseryd är den alltjämt i bruk.

Varola sn, prästgården. Nu i Skövde museum

En stenyxa av typen »simpel skafthålsyxa» med en sentida runinskrift finns noterad och avbildad i K. E. Sahlström, *Kåkinds härads fornminnen* (Skövdeortens Hembygds- och Fornminnesförenings skriftserie 2, 1928), s. 28, fig. 27. Yxan, som tillhör Skövde museum, E. Ugglas saml. nr 115, uppges vara funnen i Varola prästgårds skog. Föremålet är 10,5 cm långt. Inskriften består av en **t**-runa med två bistavar samt två fantasirunor.